

Vígh Károly és Eörsi István vitája

Áchimról, Zsilinszkyról és a múltó időről

Politikai közéletünk visszatérő eleme a múltra utalás: a legkülönbözőbb témájú vitákban hangzanak el érvek és ellenérvek ugyanazokra a múltbeli eseményekre való hivatkozással. Mindezt csak bonyolultabbá teszi, hogy alapvető történelmi tények sem kellően tisztázottak. Áchim L. András parasztvezér meggyilkolását — és Bajcsy-Zsilinszky Endre részvételét e hajdani bűnügyben — sok évtizede vitatják, természetesen a mindenkorai politikai helyzetnek megfelelően. Vígh Károly és Eörsi István itt közreadott levélváltása sem mentes az aktuálpolitikai utalásoktól. Öröndetes viszont a vita kulturált, kölcsönös tiszteletről tanúskodó hangneme: talán az Áchim-gyilkosság részleteinek tisztázásánál is fontosabb azt látni, hogy így is lehet vitatkozni.

**Eörsi István úrnak,
Budapest**

Kedves Pista!

A televízió Össztűz című műsorát hallgatva-nézve, velem együtt több barátom felszisszent, amikor Te valami olyat mondtál, hogy Bajcsy-Zsilinszkyt ugyan nagyon tiszteld a németekkel szemben tanúsított magatartásáért, de ez nem menti fel őt a szemedben korábbi „viselt dolgai”, így Áchim András megölése miatt.

Enyhén szólva: csodálkozom azon, hogy még a magyar értelmiségi elithez tartozók közül is akadnak, akik az Áchim-gyilkosság rágalmaival illetik Zsilinszkyt. És ezt akkor teszik, amikor — korábbi résztanulmányaim betetőzéseként — éppen az ideai könyvhét alkalmával jelent meg a Szépirodalmiánál a Bajcsy-Zsilinszky-életrajzom, amelyben meglehetősen részletesen és dokumentáltan bizonyítom, hogy Zsilinszky Gábor — tehát az öccse — lőtt az Endrét ágyára teperő és fojtogató Áchimra. (Nem beszélve arról, hogy az e tragédiát kiváltó előzményekről is bőven írok.)

Örülnék, ha a fentiekre való tekintettel valamilyen formában és alkalommal helyrehozhatnám múltkori kijelentéseidet, mert így — z a benyomásom támadhat, hogy úgy látszik, még ma is inkább Rákosi Legfelsőbb Bírósága vérbírójának, Domokos Józsefnek a pártkiadónál publikált „művei” alapján ítéled meg az Áchim—Zsilinszky-affért, mint a történelmi tények és igazság alapján.

Ha ezt a korrekt gesztust mégsem tenéd meg, akkor kénytelen leszek nyilvánosan is szóvá tenni a fentieket.

Szívélyes üdvözléssel: (Vígh Károly)
a Bajcsy-Zsilinszky Társaság
örökös tiszteletbeli elnöke

**Vígh Károly úrnak
a Bajcsy-Zsilinszky Társaság
örökös tiszteletbeli elnökének
Budapest**

Kedves Karcsi!

„Össztűz”-beli szövegemet hallgatva remélem nem szívszentél olyan hangosakat, hogy ne halld mondandóm összefüggéseit. El akartam magyarázni, hogy noha megjelenek a *Mozgó Világban*, az 1983-as lapátvétel undorító körülményeiről ugyanaz a véleményem, mint régen. Tételek az, hogy valamely döntés etikai tartalmát későbbi események, ugyanannak a személynek a későbbi döntései nem módosítják. P. Szűcs Júlia csinálhat ma jó lapot, de ez mit sem változtat azon, hogy 1983-ban visszataszító szolgálatot tett a pártállamnak. Tragikus, elsősorban az ő szempontjából, hogy ezt még ma sem akarja belátni.

Ebben az összefüggésben hoztam fel példának Bajcsy-Zsilinszky Endrét. Abból, hogy tisztelem mint a náciellenes mozgalom hőstét és mártírját, még nem következik, hogy ne ítéljem el korábbi viselt dolgai, elsősorban fajvédő magatartását a Horthy-korszak első éveiben. Ebben az összefüggésben említettem az Áchim-gyilkosság ügyét is.

Azóta leveled hatására elolvastam könyved idevonatkozó fejezetét és más fejezeteit is. Állításom lényegét igazolja a műved. Zsilinszky a horthyzmus hajnalán fajvédő volt, Horthy-rajongó, sőt mi több, katonai diktatúrát óhajtott Horthy irányítása alatt. Könyved erkölcsi érdeme, hogy Bajcsy-Zsilinszky iránt érzett szereteted ellenére sem szépitéd életútjának ezt a fázisát. Ezzel növeled is alakját: a nagyság bizonyítéka, ha valaki túl tud lépni eldőléséin.

Ebben az összefüggésben tettem említést az Áchim-gyilkosságról is. Ezzel a kérdéssel

— elismerem — sosem foglalkoztam, így hát elkövettem azt a hibát, hogy megbíztam a mendemondában. Hangsúlyozni szeretném, hogy nem Domokos József vérbíró véleménye befolyásolt (akit te egyébként művedben a mai arcpirító divatnak engedve Domokos-Deutschnak nevezel, és hol a Rákosi-korszak, hol pedig (56. o.) az 1956 utáni idők Legfelsőbb Bíróságának vezető bírójaként emlegetsz). Az ő idevágó munkáit ugyanis nem ismerem. Fel sem tudom fogni, hogy éppen te, aki kapcsolatban álltál annak idején a demokratikus ellenzékkel, és részt vettél a forradalom harmincadik évfordulóján a lakásomon tartott 1956-os konferencián, hogyan veszed magadnak a merészséget ahhoz, hogy egy vérbíró iránti szellemi rokonszenvvel gyanúsíts. Ez a teted napnál világosabban mutatja, miféle ingoványos talajra tévedtek a vitáink.

De vissza az Áchim-ügyhöz. Könyvedben az áll, hogy a két Zsilinszky fivér botokkal és pisztolyokkal felszerelve meglátogatta Áchimot, hogy elégtételt vegyenek rajta az apjukon és lánytestvérükön esett sérelemért. A látogatás eredményeképpen Áchim meghalt, igaz, nem Endre, hanem Gábor golyóitól. Elhiszem neked, hogy ez így történt, és sajnálom, hogy nem került elem a könyved az „Össztűz”-beli fellépésem előtt. De az általad közölt adatok ismeretében hadd kérdezzem meg: miféle háborzongató mentalitásra vall ez a pisztolyos-botos látogatás vasárnap reggel nyolc órakor? Nem a „keletiség” megnyilatkozása ez, a szó adys értelmében, nem a feudális, úri Magyarország halálos gesztusa, mely szóban vagy írásban elkövetett sérelemre bottal és golyóval válaszol? Állítható-e, amit te Illyés Gyulára hivatkozva írsz, hogy az egyik látogatónak „se közvetett, se közvetlen” szerepe nem volt Áchim halálában?

Elismerem tehát, hogy feltehetően nem Bajcsy-Zsilinszky Endre golyója ölte meg Áchimot; de hivatkozásom a maga összefüggésében továbbra is helytálló. Attól, hogy tisztelem a náciellenes harc mártírját, még meglehet a magam pocskék véleménye a „keletiség” bajnokáról és a horthysta fajvédőről. Én sem tehettem jóvá börtöneimmel és ellenzéki buzgólkodásommal az 1952-ben írott Rákosi-versemet, a tettek önmagukban és saját történelmi összefüggésükben ítéltetők csak meg.

Üdvözlél: Eörsi István

Ui.: Felhatalmazlak rá, hogy ezt a levelet, persze a magadéval és esetleges viszontválasszoddal együtt, bármilyen sajtó-

orgánumban leközöld. Én vasárnap elutazom, és csak augusztus 10-e táján érkezem haza, több „korrekt gesztust” ebben az ügyben elfoglaltságom miatt nem tehetek. Ha élsz engedéllyel, kérlek, a szóban forgó lapból küldess egy példányt a lakásomra. Ha óhajtod, augusztus 10-e után én is elhelyezhetem valahol a levélváltásunkat.

Csak ahhoz ragaszkodom, hogy levelem teljes szövegét publikáld, amennyiben ez a megoldás számodra elfogadható. (Ez az utószó elhagyható persze.) Ha más elégtételt kívánsz, álllok elébe, csak kérlek, ne pisztollyal és bottal gyere.

Üdv! E. J.

**Eörsi István úrnak
Budapest**

Kedves Pista!

Köszönöm, hogy ily behatóan és érdemlegesen válaszoltál levelemre. Engedd meg, hogy néhány észrevételt fűzzek soraidhoz, mert így — gondolom — talán sikerül „kigyomlálni” néhány félreértésedet és ennek során az érdemi kérdést: a Zsilinszky-problémát is jobban megérted.

„Össztűz”-beli szöveged szerkesztett része — amely nyomtatásban is megjelent — tartalmazta a *Mozgó Világgal* kapcsolatos véleményedet, s azzal teljesen egyetértek.

Ebben az összefüggésben említettem Zsilinszkyt és mondtam róla az általam inkriminált dolgokat. Örülök, hogy ennek hatására elolvastad Bajcsy-Zsilinszky-életrajzomat, és könyvem „erkölcsi érdemnek” tekintet objektivitásomat.

Feltételezésem, hogy Domokos Józsefnek a Kossuth Kiadónál megjelent két könyve (Áchim L. András. Bp. 1971; Két per egy kötetben. Bp. 1978.) alapján ítéled meg az Áchim—Zsilinszky-affért, abból adódik, hogy ez a szerző — a pártkiadó jóvoltából — nagy példányszámban publikálhatta a Zsilinszky család iránti gyűlölettől és elfogultságtól hemzsegő ferdítéseit a témáról. Ami pedig azt illeti, hogy őt Domokos-Deutschnak neveztem, azt nem az „arcpirító divat” miatt tettem, hanem egyrészt hogy össze ne tévesszék őt a Bajcsy-Zsilinszky Társaság sajtópublikációiból is ismert vezetőségi tagjával (Domonkos Istvánnal), másrészt — békéscsabai lévén a család — itt így ismerik. Egyébként mellékletként küldöm Neked a Magyar Nemzet július 11-ei számában megjelent gyászjelentést Berényi (Berger)

Tihamér haláláról, amelyet dr. Berényi Tamás és családja helyezett el a lapban! Mindebből azt láthatod, hogy nem a „divatnak” hódolok!

Ami azt a kérdéset illeti, hogy „miféle háborzongató mentalitásra vall ez a pisztolyos-botos látogatás”, erre Te magad válaszolsz — Adyra hivatkozva —, amely szerint ez „a keletiség” megnyilatkozása, „a feudális, úri Magyarország halálos gesztusa...”

Bármennyire is tetszetős ez a beállítódás, ha ezzel szemben a tényeknél maradvan elolvassod a könyvem elején a Származás című fejezetet, abban bizonyítom, hogy lényegében két paraszt-polgár származású család állt szemben egymással. A szembenállást pedig — és ezt ne feledd! — Áchim magatartása provokálta ki, hiszen még az elfogult Domokos is megírja Áchimról, hogy „ez az ember nem tudott — és nem is akart — uralkodni indultain...”. Hogy pedig miként került sor a Zsilinszky fiúk „pisztolyos-botos” látogatására Áchim házában, erre a fentiekben kívül a könyvemből idézek: „Volt egy időszak Békéscsabán, amikor Áchim emberei bevették ellenfeleink ablakait, vagy este az utcán orvul rájuk törve megverték őket.

Mindez előrevetítette az árnyékát a bekövetkező tragédiának...” (29.o.) Ezek után ne csodálkozz azon, hogy egy ilyen veszedelmes férfiúhoz — aki például a csabai állomáson képes volt megverni a Huszadik Század munkatársai közé tartozó, köztisztviselőben álló evangélikus lelkeszt, Szeberényi L. Zsigmondot — nem lehetetlen csupán egy pár glazékesztyűvel beállítani...

Végül is köszönöm Neked, hogy válasszoddal lehetőséget adtál nekem a félreértések és a problémák — egy rövidke levélterjedelemben történő — tisztázására. Gondolom: ez a mi levélváltásunk nem az „ingoványos talajra” tévedt vitákat szaporítja. Ellenkezőleg! Nem beszélve arról, hogy ma is szívesen gondolok az 56-os forradalom 30. évfordulóján a lakásodon lezajlott „illegális” konferenciánkra. Ami pedig a múltbeli kapcsolataimot illeti a demokratikus ellenzékkel, azt ma sem tagadom. Éppen ezért ezúton már jó előre meghívlak a Bajcsy-Zsilinszky Társaság őszi programjában szereplő, a magyar októbertől szóló vitautalásunkra, mint aki még a nehéz időkben is e témával kapcsolatban egyik előadómn voltál.

Budapest, 1992. július 12.

Baráti üdvözléssel: Vígh Károly